

Список літератури

1. Ферапонтов, А. П. Новый подход к оценке качества продукции [Текст] / А. П. Ферапонтов // Стандарты и качество. – 1993. – № 10. – С. 55–57.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© М.П. Головка, М.М. Чуйко, Н.В. Верешко, 2009.

УДК 658,112:658.6

О.В. Ольшанський, канд. екон. наук (ХДУХТ, Харків)

К.С. Ольшанська, асп. (ХНУ ім. В.Н.Каразіна, Харків)

К.І. Конопля, магістр (ХДУХТ, Харків)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Розглянуто питання застосування взаємодоповнюючих системних принципів при управлінні інвестиційною діяльністю підприємств роздрібною торгівлі. Виявлено, що застосування принципів цілісності та подільності дозволяє визначити основні резерви отримання синергетичного ефекту, а застосування принципів ієрархічності та взаємозалежності системи і середовища дозволяє визначити загальний перелік проблем активізації інвестиційних процесів у торгівлі.

Рассмотрены вопросы использования взаимодополняющих системных принципов при управлении инвестиционной деятельностью предприятий розничной торговли. Установлено, что использование принципов целостности и раздельности позволяет определить основные резервы получения синергетического эффекта, а использование принципов иерархии и взаимозависимости системы и среды позволяет определить общий перечень проблем активизации инвестиционных процессов в торговле.

The problem to use system principle during investigation of enterprises activity, has determined that use principles of integrity and separateness allow to reveal the main investment activity subsystems of trading enterprises and reserves of getting synergism effect. While use hierarchy principle and principle of interrelationship between system and environment, allows to define the general list of the problems of the activization investment processes in trading, as well as asymmetry of them on lower administrative-territorial level.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основними обставинами, що визначають необхідність застосування системного підходу до стратегічного управління інвестиційною діяльністю підприємств роздрібною торгівлі є наступне: існує багатогранність визначень

та класифікації інвестицій, що ускладнює проблему їхнього комплексного дослідження; законодавчо визнані цілі та національна стратегія інвестування сталого розвитку набувають специфічних рис для різних секторів економіки до пріоритетів та соціально-економічних орієнтирів окремого регіону; будь-яка діяльність, у тому числі інвестиційна, сприяє змінам соціально-економічної системи території та повинна мати системні риси щодо власної структури та функціональних напрямків, тобто також бути системою; спостерігається потреба в регуляційних діях щодо зрівноваження мотиваційних чинників суб'єктів інвестиційної діяльності: інвесторів (інвестиційного попиту) та власників (виробників) інвестиційного продукту (інвестиційної пропозиції).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Область дій пов'язаних з вирівнюванням мотиваційних чинників суб'єктів інвестиційної діяльності формує інвестиційну сферу підприємств роздрібної торгівлі, визначення та дослідження якої потребує методології системного підходу і на думку вчених [1; 5] відзначається тим, що вона орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які забезпечують цю цілісність, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і їхнє узагальнення. Саме сприйняття суб'єктів інвестиційної сфери й відносин між ними як множини роздрібнених не пов'язаних системними цілями і нерегульованих самостійних суб'єктів господарювання є додатковим чинником гальмування ефективних ринкових перетворень.

Мета та завдання статті. Завданням даної статті є проведення аналізу застосування взаємодоповнюючих системних принципів у дослідження інвестиційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Традиційно система розглядається як цілісність взаємозалежних елементів, зв'язки між якими інтенсивніші й стабільніші, ніж зв'язки з макросистемою або оточуючим її соціально-економічним середовищем (ця властивість системи називається її відносною ізольованістю).

Характеристика інвестиційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі може бути з'ясована за допомогою віднесення її до того чи іншого класу систем [2; 3; 5]. Великі системи – тобто системи, що не можуть розглядатися інакше ніж сукупність апріорно виділених підсистем, кількість суб'єктів інвестиційної діяльності та різноплановість їхніх функцій дають підстави розглядати інвестиційну діяльність підприємств з формування роздрібної торговельної мережі як велику систему. Складні системи – системи, побудовані для вирішення багаточільового завдання; відбивають різні, непорівнянні аспекти характерис-

тики об'єкта; включають взаємозалежний комплекс різних моделей. Динамічні системи – системи часто змінюються і в таких випадках мають розглядатися як динамічні. На відміну від детермінованих систем, яким притаманна тільки одна поведінка змін, такі системи, як соціально-економічні особливо торговельні, мають множину усіляких поведінок, які прогнозуються з певним ступенем імовірності на основі вивчення їх минулої та сценаріїв майбутньої поведінки. Такі системи ще називаються імовірнісними [4].

Перебуваючи під впливом мінливих, слабо передбачуваних змін глобального середовища, а також національної та регіональної економічної політики, зміни в інвестиційній діяльності підприємств з формування роздрібно-торговельної мережі також виявляються стохастичними; тому й сама інвестиційна діяльність підприємств з формування роздрібно-торговельної мережі є імовірнісною динамічною системою. Щодо такого класу систем, важливим методичним прийомом їх системного аналізу застосування взаємодоповнюючих механізмів композиції та декомпозиції динамічної системи. Композиція динамічної системи – це "прогнозування можливого, ймовірного чи неминучого майбутнього на основі знання минулого і сучасного стану системи" [4]. Декомпозиція динамічної системи – це "визначення сучасної лінії поведінки на основі знання можливого, ймовірного чи неминучого майбутнього" [4].

Таким чином, з огляду на викладене вище інвестиційна діяльність підприємств роздрібно-торгівлі може бути охарактеризована як велика, складна, динамічна та імовірнісна система з вираженою ознакою цілеспрямованості, що має властивості керованості (кібернетична).

Використовуючи функціонально-структурні підходи системного аналізу, охарактеризуємо інвестиційну діяльність підприємств роздрібно-торгівлі з точки зору системних принципів цілісності й подільності. Дослідження інвестиційної діяльності підприємств роздрібно-торгівлі за допомогою взаємодоповнюючих принципів структурованості (подільності) та цілісності (функціональності) дозволяє нам дати більш комплексне визначення інвестиційної діяльності підприємств роздрібно-торгівлі як сфери врегульованих дій суб'єктів інвестиційної діяльності з приводу акумуляції інвестиційних ресурсів та їхнього вкладення у стратегічні напрямки визначеного типу розвитку.

Розглянемо інвестиційну діяльність підприємств роздрібно-торгівлі з точки зору другої пари взаємодоповнюючих принципів системного підходу – принципу ієрархічності та принципу взаємозалежності системи та середовища. Очевидно, що ефективність інвестиційної дія-

льності підприємств роздрібної торгівлі є інтегральним показником всіх її підсистем та елементів у внутрішньо регіональному розрізі. У свою чергу, сумарна ефективність регіональних систем інвестиційної сфери підприємств роздрібної торгівлі зумовлює загальнонаціональний результат інвестиційної сфери України та його макроекономічний ефект.

В агрегованому вигляді підприємства, організації та різноманітні інституціональні одиниці (суб'єкти) інвестиційної діяльності разом з елементами та механізмами її регіонального управління утворюють структурно-функціональну схему інвестиційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі як системи інвестиційного забезпечення регіонального розвитку (рисунок).

Вчені виділяють три основні складові інвестиційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі, такі як підсистема:

- створення інвестиційної продукції;
- формування інвестиційного ресурсу;
- управління та регулювання інвестиційною діяльністю [2;4;5].

Підсистему створення інвестиційної продукції утворюють підрядні будівельні підприємства, постачальники устаткування, підприємства забезпечення інноваційно-інформаційним продуктом, науково-технічною продукцією. До підсистеми формування інвестиційного ресурсу відносять інвесторів-замовників, фінансово-кредитну підсистему обігу фінансового капіталу та підсистему реалізації майнових прав суб'єктів інвестиційної діяльності.

Підсистема управління та регулювання інвестиційною діяльністю складається зі спеціалізованих підрозділів регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування. Розглянемо інвестиційну діяльність підприємств роздрібної торгівлі з точки зору другої пари взаємодоповнюючих принципів системного підходу – принципу ієрархічності та принципу взаємозалежності системи та середовища.

Очевидно, що ефективність інвестиційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі є інтегральним показником всіх її підсистем та елементів у внутрішньо-регіональному розрізі (підприємств, організацій, інституціональних одиниць районів і міст області). У свою чергу, сумарна ефективність регіональних систем інвестиційної сфери підприємств роздрібної торгівлі зумовлює загальнонаціональний результат інвестиційної сфери України та його макроекономічний ефект. Ефективність інвестиційної діяльності ми оцінюємо як масу інвестицій (обсяг інвестиційного ресурсу) та їхню реалізацію в інвестиційний продукт (обсяг введених в експлуатацію торговельних потужностей).

Підсистема управління та регулювання інвестиційною діяльністю						
Місцеві органи влади						
Соціально-економічні орієнтири територіально-галузевого розвитку				Пріоритети інвестиційного розвитку		
Організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності в торгівлі						
Бюджетна політика	Податкова політика	Кредитна політика	Амортизаційна політика	Структурна політика	Соціально-екологічна політика	Інноваційна політика

Підсистема формування інвестиційного ресурсу								
Інвестори								
Державні під-ва	Муніципальні під-ва	Господарчі асоціації	Приватні під-ва	Колективні підприємства	Спільні підприємства	Інституційні інвестори	Банки	Фізичні особи

Підсистема створення інвестиційної продукції		
Інфраструктура інвестиційного ринку	Конкурси, торги	Інститути правового регулювання
Інноваційні організації	Підприємства торгівлі	Фондові та торгові біржі
Проектно-пошукові організації		Логістичні та транспортні організації
Виробництво будівельних матеріалів	Підприємства будівельного устаткування	Постачальники устаткування

Рисунок – Структурно-функціональна основа системи інвестиційної діяльності

Розрахунки доводять однакову тенденцію значного розрізнення рівнів ефективності інвестиційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі по регіонах: кращі показники традиційно групуються біля великих міст і промислово розвинених областей України і районів "усередині" областей в розрізі районів області цей рівень варіацій значно більший, ніж в розрізі областей України (показник розбалансованості рівня ефективності інвестиційної сфери для районів Дніпропетровської області складає 8,62; для областей України він становить 5,82 [5].

У цьому вкрай важливим є поєднання положень регіональної політики держави з пошуком ефективних внутрішніх, специфічних для окремих груп районів областей важелів зростання величини й ефективності інвестицій. Мова повинна йти про "стратегічну інвестиційну ініціативу" задля блага окремої території та країни в цілому. У такому підході до стратегічних перспектив інвестиційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі нам бачиться конструктивність системного принципу ієрархічності.

Інвестиційна діяльність підприємств роздрібною торгівлі, її взаємодія із зовнішнім середовищем у сучасному періоді визначається наявністю наслідків трансформаційної кризи, яка вразила всі регіони України та вплинула на процеси інвестиційного забезпечення їхнього розвитку. Як наслідок об'єктивним явищем національного і регіонального розвитку є інвестиційна криза.

Висновки. Таким чином, застосування взаємодоповнюючих системних принципів в дослідження інвестиційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі дало змогу отримати такі методологічні результати: застосування принципів цілісності та подільності – дозволяє визначити основні підсистеми інвестиційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі та резерви отримання синергітичного ефекту від їхньої узгодженої діяльності, тобто сформуванню структурно-функціональну основу процесу управління інвестиційним забезпеченням підприємств роздрібною торгівлі; застосування принципів ієрархічності та взаємозалежності системи і середовища – дозволяє визначити як загальний перелік проблем активізації інвестиційних процесів в торгівлі України, так і їхню більшу асиметрію (диференціацію) на нижчому адміністративно-територіальному рівні (рівні районів адміністративної області).

Список літератури

1. Голошубова, Н. О. Організація торгівлі [Текст] / Н. О. Голошубова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
2. Афанасьев, В. Г. Системность и общество [Текст] / В.Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1990. – 368 с.

3. Амстронг, М. Менеджмент: методы и приемы [Текст] : [пер. с англ.] / М. Амстронг. – К. : Знання-Прес, 2006. – 876 с.

4. Черняк, Ю. И. Системный анализ в управлении экономикой [Текст] / Ю. И. Черняк. – М. : Экономика, 1995. – 191 с.

5. П'ятницька, Г. Т. Управління підприємством в епоху глобалізму [Текст] : монографія / Г. Т. П'ятницька. – К. : Логос, 2006 – 568 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Ольшанський, К.С. Ольшанська, К.І. Конопля, 2009.

УДК 330.1315

Н.Е. Аванесова, асп.

КАТЕГОРІЯ «ЕФЕКТИВНІСТЬ» У СИСТЕМІ ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧИХ ПОНЯТЬ

Розкрито сутність та взаємозв'язок категорії «ефективність» із спорідненими поняттями, визначено та розмежовано загальні дефініції теорії ефективності – «результативність», «економічність», «оптимальність».

Раскрыта сущность и взаимосвязь категории «эффективность» с родственными понятиями, определены и разграничены общие дефиниции теории эффективности – «результативность», «экономичность», «оптимальность».

Essence and intercommunication of category is exposed «efficiency» with family concepts, certain and differentiated general definitions of theory of efficiency is «effectiveness», «economy», «optimality».

Постановка проблеми у загальному вигляді. За сучасних умов розвитку ринкових відносин в Україні (жорсткої конкуренції, економічної та політичної кризи, невизначеності зовнішнього середовища) господарюючим суб'єктам для прийняття адекватних та обґрунтованих рішень необхідні нові підходи до трактування та оцінки ефективності їх діяльності.

Ефективність належить до найбільш загальних, центральних економічних категорій, значущість якої пояснюється, в першу чергу, тим, що у зв'язку з безмежністю суспільних потреб і обмеженістю наявних ресурсів абсолютно природним є виникнення завдання якнайкращого задоволення перших шляхом оптимального, повного використання інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню категорії «ефективність» присвячено безліч наукових праць та досліджень, що мають різну спрямованість. Разом із тим, критичний огляд наукової